

Roma hamamları gayet büyük yapılmıştı. Bunların arasında (1600) kişiyi aynı zamanda alanlar vardı. Bu hamamlarda önceleri kadın ve erkek ayrı yıkanırlandı. Fakat imparatorluk zamanında, hattâ imparatorun emirlerine rağmen iki cinsin beraber yıkanışları görülmüşü.

Yazan: Ka dircan Kafli

Su ve sabun dünya nimetlerinin en iyilerindedir. Yıkanmanın tadını alanlar onu sık sık tekrarlamak isterler. Bugün yıkanma işinde bir inkılâb var. Havası da suyu kadar sıcak olan eski sistem hamamın yerini havagazi, elektrik veya otomatik kullanılarak kullanılan paratorişe Agrippine termosifonlar alıyor. İkisinin de iyi veya eksik tarafları var. Fakat her ikisini de görmüş ve kullanmış olanlardan mühim bir kısmı yenisinin eskisinden zevkli olmadığını söylüyorlar. Bugün kenarda, köşede, otomobile göre, beygir gibi kalan eski hamamların tarihini gözden geçirmek bize meraklı neticeler verdi.

Romadaki Agrippine hamamını yapan imparatoriçe Agrippine

Eski Mısırlılarda ve İranlılarda hamam vardı. İlyadanın sahibi sayılan Omirüsün şiiirlerinde sıcak hamamdan bahsedilir. Eski Yunanlılar yıkanmaya büyük ehemmiyet verirlerdi. Bu banyolar arasında mukaddes sayılanlar vardı. Ispartalılar da daha mühimdi. Akşam yemeğine oturmadan evvel yıkanmak âdeti. Fakat o zaman banyolar yalnız zenginlerin evlerinde bulunurdu. Umumî banyolar ilk olarak gimnazlarda yaptırıldı.

Romalılar umumî hamam yapmakta büyük ustalık ve fedakârlık gösterdiler. Bunların en meşhurları Agrippa, Neron, Titüs, Trayan, Diyoklesken ve Karakalla hamamlarıydı. Bunlar imparatorlar tarafından yapılmışlardı. Romaya 428 kilometre uzaktan kanallar vasıtasıyla ve 32 kilometre uzunluğundaki kemerlerden geçerek getirilen suyun muayyen bir kısmı bu hamamlara ayrılmıştı.

Roma hamamları gayet büyük yapılmıştı. Bunların arasında 1600 kişiyi aynı zamanda içine alanlar vardı. Büyük havuzlar, soyunma ve terleme salonları, localar ve odalar çok mükemmeldi. Bu hamamlarda vaktile erkek ve kadın ayrı yıkanırlandı. Fakat imparatorluk zamanında, hattâ imparatorun emirlerine rağmen iki cinsin beraber yıkanışları görülmüşü.

Hamamlar Romalılar için aynı zamanda bir eğlence olmağa başladı. Yüzlerce insan hamamın ılık havası içinde sıcak mermerlere uzanır, gezinir, sohbet ederlerdi. Hamamların kapılarında, köşelerde heykeller olurdu. Duvar ve tavanların renk nakışları ve resimleri büyük itinalarla işlenirdi. O kadar ki hamamların etrafına bahçeler yapıldı. Konser salonları, lokantalar, okuma yerleri, spor yerleri bile bulunmağa başladı. Böylelikle tam bir eğlence yeri oldu: Şimdiki plâjlar gibi...

Kostantin zamanında Romada 856 tane hamam vardı. Roma hamamlarının en büyüğü Karakalla hamamlarıdır. Aynı isimdeki imparator tarafından yapılmıştı. Bu hamam kalorifer vazifesini gören büyük odalar üzerine kurulmuştu. Mavi damarlı mermerden kocaman bir soğuk su havuzu vardı. Halvet kısmı gayet büyük granitlerle, pek süslü olarak yapılmıştı. Yıkanma salonunun etrafında birçok localar vardı. İki tarafı sütunlu galeriler, elbise konacak yerler, oğuşturma salonları da onlardan aşağı değildi. Her taraf mozayiklerle süslenmişti. Kenarlarda ve kapılarda hamama yaraşan heykeller, duvarlarda tablolar bulunuyordu. Hamamın suyu üstü kubbeli altmış kadar depoda toplanıyor ve oradan kazanlara gidiyordu.

Diyoklesyen hamamlarının büyüklük ve güzelliği de daha aşağı değildi. Bu hamamın 30-40 metre genişliğindeki galerisi aynı yükseklikte yapılmıştı. Yerler gayet san'atkârane mozayik ve mermer döşenmişti. Granit veya porfirden sütunların aralarındaki heykeller o devrin, büyük san'atkârlarının eserleriydi. Duvarlar, kubbelere, sütun başlıkları ve pence-

reler en muhteşem bir imparator sarayı kadar süslenmişti.

Romalıların yalnız imparatorluk devirlerinde değil, cumhuriyet devirlerinde de umumî hamamlar vardı. Romaya bağlı şehirlerde bile hamamlar bulunduğu, Roma hatiblerinden birinin valilerin keyfî idarelerini tenkid için söylediği şu sözlerden anlaşılır:

«Yakında Kampanide Teanam şehrine bir konsül gelir. Karısı erkekler hamamında yıkanmak ister. Hamamdaki erkeklerle hemen dışarı çıkmaları söylenir. Konsülün karısı erkekler çabuk çıkmadıkları ve hamam istenildiği kadar temiz olmadığı için sinirlenir. Bunun üzerine konsül o şehrin en büyük memuru olan Maryüsü yakalattırır. Elbisesini soydurur, şehrin meydanında bir direğe bağlatır ve temiz bir dayak attırır.»

Romanın kudret ve büyüklüğü Bosfor kıyılarına geçtiği zaman, âdet, inanış ve kültürü de Bizansı merkezi yaptı.

Bizans hamamları da Yunan ve Roma hamamları gibiydi. Bunların başlıca kı-sımları şunlardı:

- 1 — Apoditeriüm = Cemekân kısmı.
- 2 — Tepidariüm, yahud Alipteriüm = Soğukluk.
- 3 — Kaldariüm = Sıcaklık.
- 4 — Hypokaste = Külhan...

Dikkat edilirse bizim bildiğimiz Türk hamamları da bunlardan farksızdır.

(Mavroyani Paşa) nın şark hamamları hakkında yazdığı eserde Yunan hamamlarından biri hakkında şu satırlar vardır:

«Medhal kısmı yüksektir. Buraya gence bir merdivenle çıkılır. Kapıdan girilince umumî bir yere girilir, burası uşaklara mahsustur. Buradan sonra daha yüksek ve epeyce aydınlık bir yere geçilir. Bunun iki tarafında soyunmağa mahsus yerler vardır. Ortada iki havuz olup, yanlarda beyaz mermerden iki heykel görülür. Bu heykellerin biri sağlık tanrısı Hiji, diğeri Eskülâptır. Buradan diğer bir salona girilir ki orası ılıktır. Bundan sonra daha süslü bir yere geçilir, orada vücudleri oğdurarak rahat ederler. Bu yerin duvarları tavana kadar mermerdir. Başka bir salona girilince üç sıcak su banyosu vardır.»

Görülüyor ki bu hamam da aşağı yukarı Bizans hamamlarına model olmuştur.

Romada olduğu gibi Bizansta da hamam aynı zamanda bir eğlence yeri idi. Hele kışın, bütün bir gün, hattâ günlerce kalanlar olurdu.

Bizansın en meşhur hamamları olan ve şimdiki Sultanahmed meydanında Alman çeşmesinin bulunduğu yerlerde olduğu sanılan Zöksip hamamları pek meşhurdu. Bu hamamlar Septim Sever tarafından yaptırılmış, Kostantin ve büyük Jüstinyanos tarafından tamir edilmiş, genişletilmişti.

«Şarl Dil» in bir kitabında 535 senesinde büyük Bizans imparatoru Jüstinyanosla hipodrumda dansözken imparatoriçeliğe yükselen Teodoranın neşrettikleri bir emre göre erkeklerle beraber hamama gidenden kadınların, kocaları tarafından boşanabilecekleri yazılıdır. Bu itibarla Bizansta erkek ve kadının hamamlara beraber gittikleri açıkça anlaşılıyor.

Diğer garb memleketlerinde hamam ve yıkanma zevki çok geç başlamıştır. Meselâ 1715 de ölen on dördüncü Lümin bütün ömründe yalnız bir defa - o da vaf-tiz münasebetile - sudan geçtiği rivayet olunur. Aynı kral zamanında koca Pariste yalnız iki banfo vardı. Onlar da pek ufak ve ehemmiyetsizdi.

Kadircan Kafli

